

АНОТАЦІЇ

Юрій ДИБА

ГЕОГРАФІЯ ПОЧАТКОВОЇ РУСІ ЗА СХІДНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ

Арабські джерела IX–X ст. згадують три центри русів: Куябу, Арту та Славу. Питання про їх місцезнаходження викликає суперечки упродовж 200 років. Дослідники, зазвичай, ототожнюють Славію з областю близько Новгороду, а Куявію з районом Києва. На основі аналізу східних джерел автор дійшов висновку, що три центри русів утворилися на давньому торговельному шляху з Булгара на Волзі до Центральної Європи. Немає сумнівів, що Куявію необхідно ототожнити з Києвом, найближчим до Булгара. Інші два центри русів знаходилися західніше від Києва. Арабський географ Аль-Ідрісі вказав відстані від Куяби до Арти і від Арти до Слави. Ця обставина дає змогу точно вмістити на мапі Арту. Її ідентифіковано як давнє укріплене поселення – городище Пліснеськ, розташоване у верхів'ї Західного Бугу. Третім центром, відомим під назвою Слава, був, вірогідно, Волинь, розташований на р. Гучві.

Ключові слова: початкова Русь, східні джерела, географія, Куяба, Артанія, Славія, Ал-Ідрісі.

Олександр РОМЕНСЬКИЙ

ВІЗАНТІЙСЬКЕ ПОСОЛЬСТВО ДО ЯРОПОЛКА СВЯТОСЛАВОВИЧА У СВІТЛІ МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ РУСІ 70-Х РОКІВ X СТОЛІТТЯ

Аналізується інформація Новгородського п'ятого, Никоновського та Воскресенського літописів про візантійське посольство до Ярополка Святославовича. Верифікація цих даних за іншими джерелами (Ескуріальський тактикон та стаття Початкового літопису 6488 (980) р.) дає змогу вважати їх достовірними та стверджувати високу ймовірність русько-візантійських домовленостей під час правління старшого зі Святославовичів. Русь за князювання Ярополка встановила дружні відносини і з Візантією, і з Священною Римською імперією, а сам князь, вірогідно, розпочав навернення до християнства (обряд prima signatio).

Ключові слова: Русь, Візантія, Ярополк Святославович, Володимир, літописи, Ескуріальський тактикон, міжнародна політика.

SUMMARY

Yurii DYBA

GEOGRAPHY OF THE PRIMARY RUS' IN EASTERN SOURCES

The eastern sources of IX–X centuries mentioned three centers of rus': Kujaba, Arta and Slava. The question of the location of the location of these centers has been the matter of controversy for 200 years. Researchers usually identified Slavia with area near Novgorod, Kujavia with Kyiv region. Based on the analysis of eastern sources, the author came to the conclusion that three centers of rus' formed on the ancient trade route from Bulgar on the river Volga to Central Europe region. No doubt that Kujavy be identified with Kyiv, which was nearest to Bulgar. The other two centers were moving west of the Kyiv. Arab geographer al-Idrisi indicates the distance from Cujaba to Arta and from Arta to Slava. This makes it possible to place Artania on the map precisely. Author identified Arta as ancient fortified settlement – site of ancient town Plisnesk, located in the Upper Western Bug. The third center, known as Slava, was likely site of ancient town Volyn', situated on the river Huchva.

Key words: primary Rus', eastern sources, geography, Kujaba, Arta, Slava, al-Idrisi.

Olexandr ROMENSKY

THE BYZANTINE EMBASSY TO YAROPOLK SVYATOSLAVOVYCH IN THE LIGHT OF FOREIGN POLICY OF RUS' IN THE 70TH OF THE TENTH CENTURY

The article is devoted to the analysis of the information of the Fifth Novgorod, Nikonian and Voskresensk Chronicles about byzantine embassy to prince Yaropolk. Verification of this data by other sources (Escorial Taktikon and Primary Chronicle in 6488 (980 A.D.) suggests to consider it reliable and argue a high possibility of Rus'-Byzantine agreements during the reign of Svyatoslav's older son. Rus in the reign of Yaropolk established friendly relations with both the Byzantine and the Holy Roman Empires, and the prince probably began conversion to Christianity (a rite of prima signatio).

Key words: Rus', Byzantium, Yaropolk Svyatoslavovych, Volodymyr, chronicles, Escorial Taktikon, foreign policy.

Олег БУБЕНОК

КОЛИ ТМУТАРАКАНЬ СТАЛА ВОЛОДІННЯМ РУСИ?

Автор не підтримує ідеї тих дослідників, які вважають, що в Тмутаракані руси могли закріпитися в IX – першій половині X ст. Найслухнішою є думка, що Таманський півострів князь Володимир захопив до кінця 988 р. Але немає жодного писемного підтвердження того, що це сталося під час Корсунської кампанії. Тому найбільший інтерес викликає повідомлення “Повісті минулих літ” про похід проти болгарів 985 р., а також свідчення Якова Мниха про захоплення земель “срібних болгарів” та хозарів. Порівняльний аналіз інформації цих двох текстів дозволив дійти висновку, що йдеться про одні події – про похід князя Володимира до Східного Приазов’я та Тамані, а не до Волзької Булгарії. Є підстави вважати, що термін “срібні болгари” являв собою лише зовнішню назву з боку східних слов’ян і означав “багаті болгари”. Тому ніщо не заважає вважати, що Яків Мних назвав “срібними” саме празовських болгарів.

Ключові слова: Тмутаракань, Тамань, хозари, “срібні болгари”, Володимир, Яків Мних, Повість минулих літ, похід.

Олександр РОМЕНСЬКИЙ

КНЯЗЬ ВОЛОДИМИР І ВІЗАНТІЯ: ДО ДИСКУСІЇ ПРО ХРОНОЛОГІЮ РУСЬКО-ВІЗАНТИЙСЬКИХ ВІДНОСИН ОСТАННЬОЇ ЧВЕРТІ X СТОЛІТТЯ

*Аналізуються русько-візантійські відносини в період офіційного запровадження християнства на Русі. Досліджуються подробиці візантійської громадянської війни – протистояння сил Македонської династії з прихильниками Варди Скліра та Варди Фоки, роль війська русів у битвах біля Хрисополя та Авідоса 989 р. Найімовірнішим часом Хрисопольської битви можна вважати березень 989 р., що становить *terminus ante quem* оформлення союзу держав. Переговори Києва та Константинополя активізувалися після захоплення Корсуня навесні 988 р. та привели через декілька місяців до укладення угоди. Реконструйовано зміст договору василевса Василя II з київським князем*

Oleh BUBENOK

WHEN DID TMUTARAKAN' BECOME A POSSESSION OF RUS'?

Author of this article does not support the ideas of researchers who think, that the Rus'ian people could take Tmutarakan' in IX – the first half of X century AD. Most just is an idea, that Taman' peninsula was taken by prince Volodymyr before the end of 988 AD. However we have not even a single writing confirmation of that it happened during Korsun' campaign. Therefore the data of “Story of Temporal Years” about the military raid of prince Volodymyr against the Bulgarians in 985 AD and also the information of Jacob Mnikh about the prince Volodymyr's invasion of the lands of “the Silver Bulgarians” and the Khazars are most interest. Comparative analysis of information of these two texts allowed to reach to the conclusion, that in its we can see one event – the military raid of Volodymyr to the Eastern coast of Azov Sea and Taman' peninsula, but not to the Volga Bulgaria. We have arguments to consider, that a term “the Silver Bulgarians” was only the external name from the East Slavs and meant “the Rich Bulgarians”. Therefore we can believe, that Jacob Mnikh named “Silver” exactly the Azov Sea Bulgarians.

Key words: Tmutarakan', Taman' peninsula, Khazars, “Silver Bulgarians”, prince Volodymyr, Jacob Mnikh, Story of Temporal Years, military raid.

Alexandr ROMENSKY

PRINCE VLADIMIR AND BYZANTIUM: TO THE DISCUSSION ON CHRONOLOGY OF RUS-BYZANTINE RELATIONS IN THE LAST QUARTER OF THE 10TH CENTURY

*The paper deals with the problems of Rus'– Byzantine relations in the period of official Christianization of Rus'. The details of Byzantine Civil War – Bardas Skleros and Bardas Phokas' revolts and the role of Rus' troops in the battles of Chrysopolis and Abydos in 989 are investigated. The most likely time of Chrysopolis battle can be considered March of 989, which is *terminus ante quem* of new alliance formalization. Negotiations of Kiev and Constantinople intensified after the seizure of Korsun' in spring 988 and led to an agreement a few months later. Contents of the treaty between Basileus Basil II and Kievan Prince Vladimir Sviatoslavovich and its significance*

Володимиром Святославовичем, укладеного 988 р., розкрито його значення для християнізації Східної Європи.

Ключові слова: Візантія, апостасії, руси, військово-політичний союз, Корсунський похід, Хрещення Русі.

Леонтії ВОЙТОВИЧ

СКАНДИНАВСЬКІ ГОРИЗОНТИ КНЯЗЯ ВОЛОДИМИРА СВЯТОСЛАВОВИЧА

Стаття присвячена малодослідженим епізодам біографії князя Володимира Святославовича, пов'язаним зі скандинавськими землями. Значна увага приділена локалізації Хольмгарда, де спершу княжив Володимир. Розглянуто також розвиток скандинавської політики, зокрема, стосунки зі скандинавськими правлячими династіями і перший шлюб князя з Оловою-Алогією, донькою шведського конунга Ерика Переможця.

Ключові слова: Володимир Святославович, Новгород, Хольмгард, Олова-Алогія, Олаф Труггвасон, Малфрід Сильний.

Олександр ГОЛОВКО

СТЕПОВА ПОЛІТИКА РУСІ В ПЕРІОД ПРАВЛІННЯ КНЯЗЯ ВОЛОДИМИРА СВЯТОСЛАВОВИЧА

Показано зміни в етнополітичному житті степової і лісостепової зони Східної Європи від кінця IX до початку XI ст., розглядається питання про місце і характер часів правління київського князя Володимира Святославовича взаємин із населенням Північного Причорномор'я у зовнішній політиці Русі.

Ключові слова: князь Володимир Святославович, літопис, держава Русь, кочівники, Північне Причорномор'я, Приазов'я, зовнішня політика, торговельні шляхи.

Віталій ЛЯСКА

“ИДЕ ВОЛОДИМИРЪ... И ЗАМ ГРАДЫ ИХЪ...”: РЮРИКОВИЧИ ТА “ОКНЯЖІННЯ” ПЛЕМІННИХ ЗЕМЕЛЬ У ВЕРХІВ'ЯХ ЗАХІДНОГО БУТУ Й ВЕПРУ

На основі археологічних джерел проаналізовано експансію Рюрикovicів на племінні землі межириччя Західного Бузу та Вепру наприкінці X – у першій третині XI ст. Процеси інтеграції цієї території до Русі розглянуто крізь призму хронології, планувальної структури та характеру укріплень

for the Christianization of Eastern Europe are reconstructed.

Key words: Byzantium, apostasies, Rus warriors, military and political treaty, Korsun' campaign, Baptism of Rus'.

Leontiy VOITOVYCH

THE SCANDINAVIAN HORIZONS OF PRINCE VOLODYMYR SWYATOSLAVOVYCH

The article is devoted the scantily episodes of biography of prince Volodymyr Swyatoslavovych, to related to scandinavian earths. Considerable attention is spared localization of Kholmgard, where Volodymyr reignet at first. Investigational also development of scandinavian policy, in particular relationships with scandinavian royal dynasties and first marriage of prince from Olova-Allogia, by daughter of Swedish king Erik Winner.

Key words: Volodymyr Swyatoslavovych, Novhorod, Kholmgard, Olova-Allogia, Olav Truggvasson, Malfride Winner.

Olexandr HOLOVKO

STEPPE POLICY OF RUS' DURING THE REIGN OF PRINCE VOLODYMYR SVYATOSLAVOVYCH

This study observes changes in ethnic political life of steppe and forrest-steppe areas of Eastern Europe from late IX to early XI centuries. In article relationships of Kiev prince Volodymyr Sviatoslavovych with peoples of northern Black Sea coast are shown in scope of foreign policy.

Key words: prince Volodymyr Sviatoslavovych, chronicles, Rus' state, nomads, northern Black Sea coast, Azov sea coast, foreign policy, trade routs.

Vitalii LIASKA

“ИДЕ ВОЛОДИМИРЪ... И ЗАМ ГРАДЫ ИХЪ...”: RURIKOVYCHI AND INTEGRATION OF TRIBAL LAND BETWEEN THE RIVERS WESTERN BUG AND VEPR

On the basis of archaeological sources the Rurikovychi expansion on tribal land between the rivers Western Bug and Vepr in the end of X – in the first third of the XI centuries in the article is analyzed. The process of integration of the territory to Rus' considered through the prism of chronology planning structure and

городищ Забужжя. Виокремлено чотири моделі виникнення та функціонування городищ в кінці X – у першій половині XII ст., першу з яких характеризує існування частини племінних городищ – так званих “Червенських градів” упродовж першої третини XI ст. (Гуцив, Скибиці, Липсько-Полісся та ін.). Другу модель репрезентує “перенесення” городищ на нове місце, розташоване неподалік від укріплених племінних осередків (Рокитне та Завадів). До третьої моделі належить “переростання” племінних осередків у князівські фортеці з одночасною зміною планувальної структури укріплень та конструктивних особливостей захисних ліній (Бужеськ, Пліснеськ). Останню модель супроводжувало заснування нових міських організмів (Белз, Червен, Всеволож та ін.), зумовлене потребою проведення територіальної реорганізації та захисту західного пограниччя Русі.

Ключові слова: межиріччя Західного Бугу та Вепру, племінні землі, “Червенські гради”, “окняжіння”, Русь, Рюриковичі, городище, планувальна структура, характер укріплень.

Олександр МУСІН

КНЯЗЬ ВОЛОДИМИР СВЯТИЙ І КУЛЬТУРА КІЇВСЬКОЇ РУСІ ОЧИМА ТІТМАРА МЕРЗЕБУРґСЬКОГО

Пропонується нове прочитання деяких “руських епізодів” Хроніки Тітмара Мерзебурзького. Уточнено хронологію частини з них й обґрунтовано гіпотезу, що одним з джерел Хроніки могли бути усні розповіді Бруно Кверфуртського. Ця інформація стосувалася, переважно, історії гріха та навернення князя Володимира Святого, яка була частиною його первісного життя, зафіксованого в Тітмара латиною на сто років раніше від Повісті временних літ. Відновлено логіку біблійних цитат в Хроніці та ПВЛ. Передбачається, що знаний з літопису “гарем” князя Володимира міг відігравати свою роль у слов’янських язичницьких культах, пов’язаних із забезпеченням плодючості землі. Згаданий у Тітмара загадковий *lumbarum venereum* інтерпретовано як амулет і атрибут любовної магії. Дано огляд археологічно засвідчених форм подібних амулетів. Етимологія імені Володимир, пов’язана з поняттям “мир” як “мир”, визнається оправданою і прийнятною у середньовічному

nature of the fortified settlement Zabuzhzhya. There is determined four models of the origin and functioning of the settlements at the end of X – in the first half of the XII centuries. The first of which describes the existence of tribal settlements – the so-called “Chervenski Grady” in the first third of the XI century (Hutsiv, Skybytsi, Lipsky-Polissia et al.). The second model represents the “transfer” of new settlements on the nearby of fortified tribal centers (Rokytno and Zavadiv). To the third model belongs “escalating” of tribal centers in princely fortresses with simultaneous change of the fortifications plan structure and design features of protecting lines (Buzhetsk, Plisneshk). The latest model is characterized by the establishment of new urban organisms (Belz, Cherven, Vsevolozh et al.), caused by the need of territorial reorganization and protection of the western frontier of Rus’.

Key words: between the rivers Western Bug and Vepr, tribal ground, “Chervenski Grady”, integration, Rus, Rurikovychi, hillfort, planning structure, character of the fortifications.

Alexander MUSIN

PRINCE VLADIMIR THE GREAT AND THE CULTURE OF KIEV RUS’ IN THE CHRONICON OF THIETMAR OF MERSEBURG

The article revises the “Russian episodes” of the Chronicle of Thietmar of Merseburg. The author refines the chronology of several episodes and demonstrates that the information of Bruno of Querfurt could be one of the sources of the Chronicle. It might concern the history of Vladimir the Saint, his pagan lust and conversion to Christianity, and makes part of primitive hagiographical tradition on the Prince dedicated to him. This tradition had been fixed by Thietmar one hundred years before the Primary Russian Chronicle. The logic of Biblical citations in the narrative on Vladimir the Saint has been reconstructed. The huge harem of Vladimir mentioned in the Russian Chronicle could play special role in the pagan Slavonic cult of the fertility of earth. The enigmatic *lumbarum venereum* mentioned by Thietmar has been interpreted as an amulet of the erotic medieval magic, and the survey of archaeologically known forms of such amulets has been done. The author studies the etymology of the name ‘Vladimir’ as linked to the idea of “power of peace”. Such interpretation had been

суспільстві. Кількість церков у Києві (400) пояснюється середньовічними уявленнями про ідеальну суспільну структуру. Зустріч у Мерзебурзі в травні 1013 г. розглянуто як поворотний момент у зародженні інтересу німецьких інтелектуалів до Східної Європи.

Ключові слова: Хроніка Тітмара Мерзебурзького, Повість временних літ, Володимир Святий, Бруно Кверфуртський, біблійський нарратив, середньовічна сексуальність, амулети, ономастика, церковні структури.

Володимир АЛЕКСАНДРОВИЧ

ХРЕЩЕННЯ КИЇВСЬКОЇ ДЕРЖАВИ Й УТВЕРДЖЕННЯ ХРИСТІЯНСЬКОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ТРАДИЦІЇ В УКРАЇНІ: ДОСВІД ЕПОХИ СВЯТОГО ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО

Розглянуто в історичній еволюції приклади побутування в Україні за умов княжої доби та періоду пізнього Середньовіччя імпорту візантійського аристократичного малярства й поширення власної версії малярства відповідного взірця в Україні. Їх відзначено як стали тенденцію еволюції національної мистецької традиції. Запропоновано висновок, згідно з яким відповідний комплекс явищ мав вихідний імпульс у досвіді початкового етапу утвердження українського варіанту релігійної мистецької культури східнохристиянського зразка за часів святого Володимира Великого.

Ключові слова: святий Володимир Великий, Візантія, мистецька культура, аристократичний напрям малярства, українське середньовічне малярство.

Вадим СТАВИСКИЙ

“НЕОБЫЧНЫЕ ПЕСНИ” В ТЕКСТЕ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОГО ЛІТОПІСУ (СЛІДАМИ ТЕКСТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ А. І. ГЕНСЬОРСЬКОГО)

Аналізується група звісток ГВЛ в частині до 1260 р. з унікальними відомостями про половецького, католицького і православного співців, які А. І. Генсьорський піддав комплексному аналізу. Розвиваючи спостереження ученого, автор обґрунтовує ідею, що цей “пісенний” матеріал з’явився в тексті водночас у вигляді доповнень на полях рукопису первинного тексту ГВЛ і пов’язаний з ім’ям єпископа Іоана. Усі ці звістки

accepted in the medieval society. The number of churches in Kiev (400) is explained through the imagination of the medieval mentality on the ideal social structures. The Merseburg meeting in the May, 1013 A.D., is regarded as a turning point for the interest of the German intellectuals towards the Eastern Europe.

Key words: Chronicle of Thietmar of Merseburg, Primary Russian Chronicle, Vladimir the Saint, Bruno of Querfurt, Biblical narrative, medieval sexuality, amulets, onomastics, ecclesiastical structures.

Volodymyr ALEXANDROVYCH

THE BAPTISM OF KYIVAN STATE AND THE INTRODUCTION OF CHRISTIAN ARTISTIC TRADITION IN UKRAINE: EXPERIENCE OF THE EPOCH OF ST. VOLODYMYR THE GREAT

The examples of presence in Ukraine of Byzantine aristocratic painting and import of the appropriate sample during the Princely Era and the Later Middle Ages have been considered in the historical evolution. It was noted as a steady trend of the evolution of the national artistic tradition. The conclusion was drawn, that appropriate complex of phenomena had initial impulse in the experience of the beginning phase of the establishment of the Ukrainian version of religious artistic culture of the Eastern Christian sample in the time of St. Volodymyr the Great.

Key words: Saint Volodymyr the Great, Byzantium, artistic culture, aristocratic style of painting, Ukrainian medieval painting.

Vadym STAVYSKYJ

“UNUSUAL SONGS” ARE IN TEXT OF THE GALICIAN-VOLHYNIAN CHRONICLE. (ON TRACKS TEXTUAL CRITICISM RESEARCHES A. I. GENSERSKOGO)

In the article the group of news of GVL is analysed in part 1260 to, containing unique information about poloveckom, catholic and orthodox singers which A. I. Genserskiy exposed to the complex analysis. Developing the supervisions of scientist, the author grounds an idea that this “song” material appeared in text simultaneously as postscripts on the fields of manuscript of primary text of GVL and related to the name of bishop Ioann. All these news are

об'єднані специфічними стилістичними маркерами, зважаючи на які, до них можна приєднати статтю з похвалою князеві Василькові і повідомлення про вбивство ним Скомонда. Проведені спостереження над синтаксисом і стилістикою відповідних вістей дали змогу зробити висновок, що вони внесені до тексту рукопису ГВЛ, ймовірно, в 1265–1267 рр. як доповнення на полях рукопису тексту (оригіналу?) ГВЛ.

Ключові слова: Генсьорський, Галицько-Волинський літопис (ГВЛ), співак, подвійне число, голос, похвала, перелік, list доповнення на полях.

incorporated specific stylistic markers having regard to which, to them it is possible to add the article, containing praise to the prince to Vasylko and report about murder by him Skomond. The supervisions conducted the author above a syntax and stilistik of the marked news allowed the author to draw conclusion that they were brought in in text of manuscript of GVL, probably, in 1265–1267 by realization of postscripts on the fields of manuscript of text of GVL.

Key words: Genserskiy, Galician-volhynian chronicle (GVL), singers, double the number, voice, praise, list, postscripts on the fields of manuscript of text.